

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління, та
національної безпеки

Кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Шульга Тетяна Анатоліївна

УДК 351.84:347.639

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Формування публічної політики

житлового забезпечення

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

281 спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр. Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т.А. Шульга

Керівник роботи

Симоненко Леся Іванівна

кандидат економічних наук, доцент
кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та
публічного управління

Житомир - 2021

АНОТАЦІЯ

Шульга Т.А. Формування публічної політики житлового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. - Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 - публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2021 р.

В результаті дослідження визначено стан реалізації державної житлової політики в Україні та європейський досвід здійснення публічної житлової політики соціально незахищених верств населення; проаналізовано ресурси публічної політики забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування: ресурси органів місцевого самоврядування; регіональні програми забезпечення житлом; державна субвенція на придбання житла та запропоновано інструменти для вдосконалення публічної політики житлового забезпечення вказаної категорії дітей/осіб.

Ключові слова: державна політика; державна субвенція на житло; дитина-сирота; квартирний облік громадян; соціальне житло; соціальний квартирний облік.

SUMMARY

Shulga T.A. Formation of public housing policy orphans and children deprived of parental care. - Qualifying work on obtaining an educational degree Master in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2021.

As a result of the research, the state of implementation of the state housing policy in Ukraine and the European experience in the implementation of public housing policy of socially vulnerable groups of the population were determined; the resources of the public policy of providing housing for orphans and children deprived of parental care are analyzed: resources of local self-government bodies; regional housing programs; state subvention for the purchase of housing and proposed tools to improve the public housing policy of this category of children / persons.

Keywords: public policy; state subvention for the purchase of housing; orphan; number of orphans and children deprived of parental care; social housing; social housing list.

ЗМІСТ

ВСТУП	4 - 5
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ РЕСУРСІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ.	6 - 15
1.1. Стан реалізації державної житлової політики в Україні.	6 - 12
1.2. Європейський досвід здійснення публічної житлової політики соціально незахищених верств населення.	13 - 15
РОЗДІЛ 2. РЕСУРСИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ).	16 - 38
2.1. Ресурси органів місцевого самоврядування.	16 - 21
2.2. Обласні програми забезпечення житлом статусних дітей.	22 - 30
2.3. Державна субвенція на купівлю житла.	30 - 38
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	39 – 46
3.1. Місцеві та регіональні інструменти вдосконалення публічної житлової політики.	39 – 42
3.2. Державні інструменти удосконалення публічної політики житлового забезпечення статусних дітей.	43 - 46
ВИСНОВКИ	47 - 49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50 - 59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Однією із проблем сьогодення є забезпечення громадян житлом, особливо такої найбільш вразливої категорії, як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які виходять у доросле життя з дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, з під піклування та державних закладів.

Обов'язок держави піклуватися про захист їх житлових прав в Україні закріплено на законодавчому рівні, але через різні причини забезпечується не в повній мірі. Є вкрай необхідним дослідити наявні ресурси політики житлового забезпечення на центральному, регіональному, місцевому рівнях та пошук шляхів її удосконалення.

Об'єкт дослідження - ресурсний потенціал публічної політики у забезпеченні житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предмет дослідження - визначена система публічної політики житлового забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Мета дослідження – аналіз ресурсів державної політики житлового забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа та пошук шляхів її удосконалення.

Відповідно до сформульованої мети були поставлені та розв'язані наступні **завдання**:

- дослідити нормативно-правові та законодавчі акти реалізації публічної житлової політики в Україні та європейський досвід забезпечення житлом соціально незахищених верств населення;
- визначити ресурсний потенціал публічної політики житлового забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування на місцевому, регіональному та державному рівнях (на прикладі Житомирської області);
- проаналізувати фактори, що впливають на формування політики житлового забезпечення;

– запропонувати шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу публічної політики житлового забезпечення на різних рівнях влади.

Елементи наукової новизни полягають у систематизації знань у напрямку захисту житлових прав саме дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування; функцій держави щодо житлового забезпечення вказаної категорії дітей на центральному, регіональному, місцевому рівнях.

Методи дослідження. Теоретичними та методологічними засадами дослідження є аналіз законодавства України та нормативно-правових актів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у предметній галузі дослідження, особисті дослідження автора. Застосовано наступні методи: описовий та порівняльний аналіз, синтез, особисті дослідження.

Результати кваліфікаційної роботи **пройшли апробацію** на V Міжнародному науково-практичному форумі «Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій», що відбулася 25 жовтня 2019 року у м. Житомир; на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів», 15 травня 2020 року у м. Житомир.

Практичне значення отриманих результатів. Застосовані у кваліфікаційній роботі підходи та висновки щодо системного аналізу політики забезпечення права на житло дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, можуть бути використані як науковими, так і практичними працівниками системи державного управління у напрямку її вдосконалення.

Структура та обсяг роботи: дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновку та використаних джерел, та додатків. Загальна кількість сторінок – 59.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ РЕСУРСІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Стан реалізації державної житлової політики в Україні.

Забезпеченість громадян житлом є одним із важливих інструментів досягнення соціальних цілей у суспільстві, показником успішності державної політики, причому навіть більш точним, ніж показник економічного зростання держави. Проблема забезпечення своїх громадян житлом для України є надзвичайно болючою.

Досліджували житлову проблему в Україні І. Дегтярьова І., О. Деміхов, [3, 5, 6], В. Омельчук [22], Ю.Чеберяк [63], С. Козак [16], О.Гнатів [2], Н.Олійник [20], Н.Орлова [22]. Зарубіжний досвід досліджували Н. Ничипоренко [19], Д.Харечко [61], О. Деміхов [4], О. Ковалевська [15] та інші.

Потреба у житлі є базовою. Право на житло закріплене у статті 47 Конституції України: кожен має право на житло. Держава декларує право на житло та гарантує доступ до нього через *інструменти* державної житлової політики [18].

Наявність житла визначає життєві шанси людини та доступ до інших сфер: освіти, роботи, дозвілля тощо. Сфера житла є політичною. Публічна житлова політика, як курс дій у державі та її адміністративно-територіальних одиницях, охоплює принципи, цілі та механізми задоволення житлових потреб суспільства, населення регіонів і територіальних громад, який сформований та реалізується органами публічної влади будь-яких рівнів за участі інших заінтересованих сторін у певний період часу.

Термін «публічне управління» (англ. public management), уперше використав англійський державний службовець Десмонд Кілінг у 1972 р. Публічне управління в житловій сфері – це узгоджена діяльність органів публічної влади та інституцій суспільства щодо забезпечення планування, організації впровадження, моніторингу, контролю та оцінювання рішень щодо задоволення житлових потреб та інтересів суспільства [6].

Житлова політика держави має бути спрямована на задоволення існуючих житлових потреб суспільства, використання з цією метою усіх наявних ресурсів – державних, муніципальних, громадських, приватних [6].

Державна житлова політика – це також діяльність органів державної влади, яка спрямована на створення таких умов, за яких громадяни зможуть побудувати житло, придбати його у власність, винаймати, а ті, які потребують соціального захисту, отримати його безоплатно або за доступну ціну.

Державна житлова політика регламентується численними законодавчими актами, які можуть не стосуватися безпосередньо житла, але суттєво на нього впливати [6].

Систему житлового права створюють різні закони та підзаконні акти: Конституція України, Кодекси (Цивільний, Сімейний, Житловий, Земельний та Господарський); Закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та ін. [7].

Частина з них є суперечливими між собою, а тому потребують врегулювання.

Головним документом, який регулює житлову систему в Україні, є Житловий Кодекс, прийнятий Верховною Радою Української РСР 30 червня 1983 року, введений у дію з 1 січня 1984-го. В Україні діє у частині, яка не суперечить чинному законодавству.

Він визначає структуру житлового права, але не відповідає сучасним потребам суспільства в умовах ринкової економіки [17].

Перша глава третього розділу Житлового Кодексу регламентує забезпечення громадян житловими приміщеннями через надання цих приміщень у будинках державного і громадського житлового фонду. Зокрема, стаття 34 визначає так звану квартирну чергу: *громадяни, які потребують поліпшення житлових умов* [12].

11 грудня 1984 р. постановою Ради Міністрів УРСР і Української республіканської ради професійних спілок затверджено «Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм житлових

приміщень в Українській РСР» [24]. Документ визначає облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов (квартирний облік), та надання їм у безстрокове користування з державного і громадського житлового фонду приміщень для постійного проживання [24].

Квартирний облік громадян ведуть виконавчі комітети органів місцевого самоврядування по місцю реєстрації громадянина, а також можуть вести і по місцю роботи.

Ст. 34 Житлового Кодексу та ст. 13 Правил визнають категорії громадян, потребуючих поліпшення житлових умов, в основному це громадяни, які забезпечені жилою площею нижче за визначений законодавством рівень; або приміщення яких не відповідає встановленим санітарним і технічним вимогам [12].

У Правилах вказано, що жилає приміщення надається громадянам як правило у межах 13,65 квадратного метра живої площі на одну особу, але його площа не має бути меншою рівня середньої забезпеченості громадян жилою площею в даному населеному пункті. Підставою для вселення у житло є ордер. Громадяни, мають право на приватизацію такого житла [24].

12 січня 2006 року, з метою забезпечення права соціально незахищених верств населення на отримання житла, прийнято Закон № 3334-IV «Про житловий фонд соціального призначення» [40].

Відповідно до цього закону «*соціальне житло* - житло всіх форм власності (крім соціальних гуртожитків) із житлового фонду соціального призначення, що безоплатно надається громадянам України, які потребують соціального захисту, на підставі договору найму на певний строк»[40]. Це тимчасове житло, його не можна приватизувати, продати, подарувати, воно не підлягає викупу та заставі, піднайму та бронюванню. Безоплатно надається органами місцевого самоврядування тим громадянам, які відповідно до закону потребують соціального захисту, та перебувають на соціальному квартирному обліку [40]. На соціальний квартирний беруться громадяни України:

а) які мають право на поліпшення житлових умов, а також ті, для яких таке житло є єдиним місцем проживання;

б) які за попередній рік мають середньомісячний сукупний дохід на одну особу в сумі менший від величини опосередкованої вартості найму житла в даному населеному пункті та встановленого прожиткового мінімуму;

в) та внутрішньо переміщені особи, які на підконтрольній українській владі території не мають іншого житла для проживання або житло яких зруйновано (знищене) або пошкоджене [40].

Законом передбачено три черги на отримання житла з фонду житла соціального призначення: позачергова, першочергова, загальна.

Відповідно до ст. 28 цього Закону [40] за користування соціальним житлом стягується плата.

Надане громадянам соціальне житло має бути придатним для проживання, відповідати санітарно-гігієнічним вимогам, будівельним, технічним та архітектурно-планувальним нормам, бути доступним для осіб з інвалідністю. Надання громадянам житла проводиться за нормою, яку встановив орган місцевого самоврядування, що надає житло, але вона не має бути меншою мінімальної норми, встановленої Кабінетом Міністрів України.

Мінімальні тимчасові норми забезпечення соціальним житлом зазначені у постанові Кабінету Міністрів України від 19.03.2008 № 219 «Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом» [35]. Якщо це соціальний гуртожиток - на одну особу 6 кв м житлової площі; у квартирах, будинках на сім'ю із двох осіб передбачено 22 кв м заг. площі плюс ще додатково 9,3 кв м заг. площі на кожного наступного члена [35].

Законом України «Про житловий фонд соціального призначення» на органи місцевого самоврядування покладено обов'язок щодо створення фонду житла соціального призначення (це можуть бути кошти місцевих бюджетів та ін. не заборонені джерела фінансування); ведення обліку осіб, які мають право на таке житло; надання його громадянам у користування у порядку, визначеному законом; його ремонт та обслуговування, утримання

прибудинкових територій та ін. Також не допускається передача житла з житлового фонду соціального призначення до інших житлових фондів [40].

Стаття 10 Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» визначає підстави взяття на соціальний квартирний облік і вказує, що перебування на *соціальному квартирному обліку* не є підставою для відмови у *взятті на квартирний облік*. Фактично, держава бере на себе зобов'язання двічі надати житло: спершу через чергу на соціальне житло (тимчасове), а тоді ще раз через чергу на поліпшення житлових умов (для постійного проживання).

Отже, для того щоб соціально-незахищеним категоріям осіб в Україні безкоштовно отримати від держави житло їм необхідно перебувати на одному із зазначених вище квартирних обліків.

Житловий фонд нашої держави складає близько 10 млн. будинків, загальною площею понад 1 млн. кв. м. За формами власності він розподіляється так: приватної власності – 80%, комунальної власності -11%, колективної власності - 6%, державної власності -3%. [68]. У середньому забезпеченість житлом в Україні на 2019 рік складала 23 кв метра загальної площі на одного жителя.

В сучасних умовах основним способом вирішення громадянами житлового питання також є *придбання ними житла на первинному або вторинному ринку*. Останній почав формуватися в Україні на початку 90-х років на основі масової і *безкоштовної приватизації громадянами державних квартир*, в яких вони проживали. На сьогодні ринок житла в Україні в цілому інституційно сформувався, проте певні особливості його структури і способу функціонування не дають підстав говорити про його економічну і соціальну ефективність. Подальше інституційне і функціональне вдосконалення існуючого ринку житла слід вважати важливим напрямком державної житлової політики. [7].

Проте внаслідок недостатніх обсягів житлового будівництва в Україні пропозиція житла є вкрай недостатньою. Ринок житла в Україні є дефіцитним

ринком. В умовах низької пропозиції ринковий баланс пропозиції житла і попиту на нього забезпечується шляхом зростання цін і скорочення попиту. Це призводить до значного зростання цін на житлову нерухомість. Існуюча в Україні модель житлового ринку дозволяє вирішувати житлові проблеми лише тим домогосподарствам, які мають достатньо високий рівень доходів. [7].

Важливим інструментом задоволення житлових потреб громадян є *ринок орендного житла*. Сучасна світова практика свідчить про те, що орендне житло займає значну частину житлового фонду практично в усіх розвинених країнах. Основними соціальними групами, що орендують житло на комерційних засадах, є: сім'ї без власного житла, в т.ч. молоді сім'ї; студенти; іногородні громадяни, які приїзять у великі міста на роботу; іноземні громадяни, які працюють в Україні. Існуючому в Україні ринку орендного житла притаманні наступні особливості:

- 1) недостатність обсягів пропозиції орендного житла. На сьогодні пропозиція на ринку орендного житла формується в основному за рахунок дрібних власників житла;
- 2) низький рівень соціальної доступності орендного житла внаслідок існуючого диспаритету між ставками орендної плати і рівнем зарплат. В Україні місячна орендна плата за квартиру економ-класу сягає рівня середньої заробітної плати по регіону (і досить часто її перевищує). Це означає, що комерційна оренда житла є недоступною для переважної більшості сімей, які не мають власного житла;
- 3) відсутність механізмів державного і громадського регулювання цін на ринку орендного житла (рент-контроль). В Україні, на відміну від інших країн, відсутній будь-який механізм контролю за цінами на оренду житлової нерухомості. Одним із наслідків такої відсутності є високий темп зростання ставок комерційної оренди житла;
- 4) непрозорість ринку оренди житла, високий рівень його «тінізації». Відповідно до чинного законодавства України громадяни, які надають в оренду іншим громадянам нерухомість (квартири, будинки, кімнати тощо),

зобов'язані самостійно нараховувати та сплачувати податок з доходів фізичних осіб до бюджету [6].

Розвиток сегменту доступного (для громадян із середніми доходами і доходами нижче середнього) орендного житла має бути важливим напрямком державної житлової політики. Це дало б можливість суттєво знизити гостроту існуючої в Україні житлової проблеми. [6].

Базовим інструментом задоволення житлових потреб громадян в умовах сучасної ринкової економіки є механізм *іпотечного кредитування*. Сучасне іпотечне кредитування є недоступним для переважної більшості громадян країни внаслідок вкрай високих відсоткових ставок. Іпотечні кредити – це приблизно 20% всіх споживчих кредитів, виданих українськими банками. Очевидно, що жорсткі умови іпотечного кредитування населення комерційними банками, зокрема, вкрай високі відсоткові ставки (16%-24% річних) є серйозною проблемою для громадян, які потребують покращення житлових умов. Саме за допомогою низько відсоткового, на рівні 3-5 % річних, доступного широким верствам населення іпотечного кредитування можна було б досягти значних успіхів у розв'язанні житлових проблем.

В Україні існує низка державних спеціальних житлових програм, покликаних сприяти вирішенню питань забезпечення житлом окремих категорій громадян: військовослужбовців, учасників АТО та ООС; ВПО; працівників залізниці; жителів сільської місцевості; дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування; громадян, що постраждали внаслідок катастрофи на ЧАЕС; людей з порушеннями зору та слуху; ветеранів, вчених НАН України; суддів, тощо.

Отже, наявність значної кількості проблем у житловій сфері свідчать про необхідність пошуку нових підходів, інструментів, важелів і стимулів до їх вирішення, зокрема з урахуванням європейського досвіду.

1.2. Європейський досвід здійснення публічної житлової політики соціально незахищених верств населення.

Зобов'язання держави у забезпеченні права на житло передбачені ст. 31 Європейської соціальної хартії. Зокрема для забезпечення ефективного здійснення права на житло сторони зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на сприяння у доступі до житла належного рівня; запобігання, скорочення та поступової ліквідації бездомності; встановлення цін на житло, які були б доступними для малозабезпечених осіб [11].

Результати досліджень науковців стосовно світового досвіду у сфері житлової політики свідчать, що оперування поняттями «соціальне житло» та «доступне житло» в економічно розвинутих державах не передбачає нормативного посилення на отримання безкоштовного житла. [52].

У німецькому житловому законодавстві немає понять «отримання», «надання» квартири, адже малозабезпеченим громадянам надають грошову допомогу для оренди житла у приватному секторі. Взагалі 80 % населення країни орендує квартири чи будинки. Одержувач соціальної допомоги погоджує контракт на оренду квартири у соціальному відомстві, яке частину вартості комунальних послуг та оренду житла. За певних виключних обставин за згодою соціального відомства можна змінити соціальну квартиру. Такі обставини прописані у законодавчих актах. Не можуть отримувати соціальну допомогу власники квартир/будинків. [52, 61].

У Франції через велику кількість приватних компаній, які під контролем держави постачають житло на ринок, відсутнє чітке розмежування між приватним і державним житлом. Майже 17% родин живуть в соціальному житлі. Приватні компанії, які будують дане житло, мають право на податкові пільги. Вони, за встановленими державою цінами, віддають його в оренду малозабезпеченим громадянам. При цьому такі приватні забудовники разом з місцевою владою розділяють повноваження щодо визначення осіб, яким буде надано соціальне житло. Черга на таке житло - орієнтовно 10 місяців. При

цьому орендна плата за соціальне житло є значно меншою від ринкової [52, 61].

Податкові пільги одержують забудовники, які будують/реконструюють житлові приміщення під соціальне житло у Данії, Греції, Голландії Великобританії. Вони також отримують субсидії та гранти. Будівельним компаніям земля під таке житло продається за цінами, нижчими від ринкових [61].

У Західній Європі нема єдиної програми соціального житла, яку в зобов'язані виконувати всі члени союзу. Однак вони підписали документ про сприяння ліквідації бідності протягом найближчих років.

Отже, європейські країни формують фонд доступного житла за допомогою будівництва нового житла; добудови незавершених об'єктів; реконструкції наявного житла. Одні держави надають пільги по найму житла, у інших – малозабезпечені громадяни мають субсидії на оренду житла і оплату комунальних послуг.

Слід зазначити, що фінансування соціального житла в європейських країнах здійснюється з різних джерел: кошти центральної, регіональної та місцевої влади; приватні інвестиції та пожертви. На даний час прослідковується тенденція передачі центральною владою першості місцевій владі при вирішенні проблем забезпечення свої громадян соціальним житлом.

Вибір Україною європейського шляху розвитку зумовлює необхідність створення органами державного управління сучасних механізмів для досягнення в середньостроковій перспективі європейського рівня життя громадян. Серед ключових завдань державної політики є забезпечення високих стандартів публічного адміністрування у всіх сферах життя українського суспільства з метою побудови сучасної соціальної держави [21].

Загальний висновок до першого розділу. Отже, в Україні наявні законодавчі акти, які регулюють державну житлову політику, але вони не досконалі. На даний час є нагальна потреба у розробці нового Житлового Кодексу України, який би відповідав реаліям сучасного стану суспільства, та в

повній мірі сприяв створенню механізму реалізації статті 47 Конституції України. Досвід європейських країн показує, що вони вчасно впровадили нові нормативно-правові акти та прийняли практичні заходи щодо поліпшення економічного та інвестиційного привабливого рівня країн.

РОЗДІЛ 2

РЕСУРСИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ).

2.1. Ресурси органів місцевого самоврядування.

Найбільшою проблемою для посиротілих дітей та дітей, які залишилися без піклування батьків, що виходять у самостійне життя, є відсутність житла.

Визначення термінів «дитина-сирота», «дитина, позбавлена батьківського піклування» (далі - дитина), «особа із їх числа» (далі — особа) наведено у Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV. [42].

Загальна чисельність дитячого населення області віком від 0 до 17 років включно становить 228 714 осіб. Станом на 31.12.2020 на первинному обліку служб у справах дітей райдержадміністрацій, міськвиконкомів Житомирської області перебуває 3033 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування (*далі – діти*). Стан забезпечення житлом дітей, в області становить 76 %, у більшості це право користування житлом. Значна частина житла, що належить дітям на праві власності або користування, потребує проведення ремонтних робіт. Із загальної кількості вказаної категорії житла не мають 729 дітей не мають житла.

Відповідно до чинного законодавства України на органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації покладається обов'язок щодо забезпечення житлом таких дітей/осіб.

Статтею 56 Цивільного кодексу України визначено, що органами опіки та піклування є районні державні адміністрації, виконавчі органи міських, сільських і селищних рад [62].

Стаття 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» говорить, що до власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів належить у тому числі ведення обліку громадян, які потребують поліпшення

житлових умов; розподіл та надання житла з фонду житла комунальної власності; питання використання нежилих приміщень та ін. [46].

Відповідно до статей 34 цього Закону до делегованих повноважень належать повноваження щодо поліпшення матеріально-побутових та житлових умов у тому числі і дітей, що залишилися без піклування батьків [46].

На сьогодні, вирішуючи питання захисту житлових прав вказаної категорії дітей, держава має *два шляхи*: збереження житла, яке належить їм на праві власності, або право користування яким вони мали; надання нового житлового приміщення.

Щодо збереження житла.

Обов'язок збереження права вказаної категорії дітей/осіб на житло, у якому вони проживали з батьками, рідними до набуття статусу, закріплений Житловим, Цивільним та Сімейним кодексами України, Законами України, у тому числі «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [42], «Про охорону дитинства» [49], «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» [48], а також постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 [23] та іншими нормативно-правовими актами [56].

Відповідальність за збереження і повернення дітям/особам житла після завершення їх перебування у сімейних формах виховання, чи державних закладах несуть органи місцевої влади за місцем знаходження житла.

Особи, яким стало відомо про наявність у зазначеній категорії дітей майна, мають повідомити про це службу у справах дітей (далі – Служба) за місцем розташування майна. Служба впродовж десяти днів після надходження повідомлення складає опис такого майна, до якого докладає оригінали або копії (засвідчені в установленому порядку) документів про право власності дитини на майно. Перший примірник опису з копіями документів зберігаються у Службі за місцем розташування майна, другий з оригіналами документів передається Службі за місцем влаштування дитини [23, 56].

Облік нерухомого майна дітей веде Служба за місцем знаходження такого майна.

У разі, коли дитина залишається єдиною, хто має право користування житлом, Служба за заявою законного представника дитини готує клопотання до міської, селищної, сільської, ради за місцем розташування житла *для передачі його у власність дитини*. Якщо спадкоємцем майна є дитина, виконком міської, селищної, сільської ради за місцем походження дитини *призначає особу, яка буде представляти інтереси дитини на час здійснення права на спадкування*. [23, 56].

Райдержадміністрація, виконавчий орган міської ради, сільської, селищної ради по місцю розташування майна дитини вживає заходи щодо його збереження (відповідне рішення органу опіки та піклування), у тому числі щодо встановлення опіки над майном, якщо воно належить дитині на праві власності. У такому разі за збереження майна відповідатиме вже опікун.

За поданням Служби органом опіки та піклування по місцю знаходження майна приймається рішення про встановлення опіки над майном, що належить дитині на праві власності. Для цього Служба подає органу опіки та піклування документи, зазначені у п. 58 Порядку постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» (далі – Порядок) [23].

Служба на підставі акта приймання-передачі забезпечує передачу майна дитини опікуну над майном, передає йому копії опису майна та документів про право власності дитини на майно [23, 56].

Опіка над житлом може бути скасована:

- у разі втрати дитиною правового статусу;
- смерті дитини;
- смерті опікуна над майном;
- досягнення дитиною повноліття;
- набуття дитиною повної цивільної дієздатності;
- відмови від виконання своїх обов'язків опікуна над майном;

- у разі неналежного виконання своїх обов'язків опікуном над майном дитини [23].

Житло дитини, яке належить їй на праві власності, рішенням органу опіки та піклування за місцем знаходження майна може бути передане в оренду іншій особі.

Якщо ніхто не виявив бажання бути опікуном майна дитини, то орган опіки та піклування має право укласти договір про утримання та збереження житла, яке належить дитині на праві власності, з керівництвом ОСББ, чи житлово-будівельного кооперативу на балансі якого перебуває таке житло [23].

Житло, в якому проживали діти, до влаштування їх у сім'ї громадян України, заклади для дітей, відповідно до ст. 32 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування» [42] не можуть бути відчужені без згоди органу опіки та піклування.

Відповідно до п. 67 Порядку [23] дозвіл на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дітей надається райдержадміністрацією, виконавчим органом міської, селищної, сільської ради за поданням Служби. Служба за місцем знаходження майна протягом місяця має провести перевірку документів і лише у разі гарантування збереження права дитини на житло готує проект рішення органу, опіки та піклування, витяг з якого надається заявникам [56].

Для того, щоб здійснювати правочини з нерухомим майном дітей батьки, або законні представники дитини подають Службі документи відповідно до пункту 66 Порядку [23]. У випадках, зазначених у ч.5 ст. 177 Сімейного кодексу України [60], орган опіки та піклування може відмовити у наданні батькам/законним представникам дитини дозволу на вчинення таких правочинів та звернутися до нотаріуса, щоб він наклав заборону на відчуження майна. Орган опіки та піклування лише у випадку усунення всіх обставин, що зумовили накладення заборони, знову звертається до нотаріуса для зняття заборони.

Підготовку та контроль за виконанням рішень органу опіки та піклування у частині захисту прав дітей на житло та майно здійснює Служба.

Якщо батьки, чи законні представники дитини не виконують рішення органу опіки та піклування щодо збереження майна дитини, Служба подає голові органу опіки клопотання з потребою звернутися до суду для захисту прав дитини на її житло та майно.

При позбавленні батьків батьківських прав або відібранні у них дітей без позбавлення їх батьківських прав суд одночасно накладає заборону на відчуження майна та житла дітей, про що повідомляє нотаріуса за місцем знаходження майна та житла [49].

Надання дітям житла (*користування, придбання*).

Законодавством передбачено, що у разі, коли в дітей/осіб відсутнє житло, або якщо повернення в це житло неможливе, то райдержадміністрації, міські, селищні, сільські ради впродовж місяця після досягнення ними 18 річного віку, повинні забезпечити їх соціальним житлом до надання житла для постійного проживання [48, 42].

Для того, що отримати від держави житло діти/особи вказаної категорії мають перебувати на квартирному та/або соціальному квартирному обліку.

Статусні діти, які досягли 16-річного віку, у разі відсутності у них житла, або якщо повернення в це житло неможливе, відповідно законів України [42, 48] за заявою законних представників або органу опіки та піклування ставляться на квартирний та соціальний квартирний обліки місцем походження або проживання до надання правового статусу [24]. Особи з їх числа таку заяву пишуть самостійно. Законодавством також передбачено, що Служба також має право подати таку заяву в інтересах дітей. Зазначені категорії дітей/осіб мають право позачергове отримання житла [56].

Законом України від 8 лютого 2018 року № 2279-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа» [32] захищено права на житло дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають

статус внутрішньо переміщених осіб. Такі діти з 16-річного віку мають право зараховуватися на квартирний та соціальний квартирний обліки за місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб [32].

Діти вказаної категорії з 16 років та особи з їх числа, які не мають житла, або якщо воно в установленому законодавством порядку, визнане непридатним для проживання, можуть одночасно перебувати на соціальному квартирному обліку [40] та квартирному обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов [24]. Перебування їх на соціальному квартирному обліку не може бути підставою для відмови у взятті їх на квартирний облік.

Перебування на соціальному квартирному обліку дає можливість отримати тимчасове житло, на квартирному обліку - постійне житло з подальшим правом його приватизації.

Якщо дитині/особі виділено для проживання соціальне житло це не є підставою для зняття її з квартирного обліку, вона може перебувати на квартирному обліку до надання їй благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання.

У Житомирській області 189 дітей зазначеної категорії, які досягли 16-річного віку, станом на 31.12.2020 перебувають за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, закладів для дітей, на квартирному обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов (77 дітей), на соціальному квартирному обліку (21 дитина) та на двох зазначених вище обліках (86 дітей).

На квартирних обліках перебуває 552 особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Найбільше таких осіб у Олевському (63), Малинському (45), Новоград-Волинському (28), Андрушівському (26), Житомирському (24) районах, у Житомирській (33), Баранівській (24) міських територіальних громадах.

2.2. Обласні програми забезпечення житлом статусних дітей.

Можливості місцевих бюджетів є досить обмеженими, щоб забезпечити житлом всіх дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб, які потребують житла. Значна частина житла, що належить дітям на праві власності або користування, потребує проведення ремонтних робіт [50].

У зв'язку з цим постала необхідність виділення субвенції з обласного бюджету бюджетам районів, міст, територіальним громадам з метою співфінансування витрат, пов'язаних із формуванням фонду житла соціального призначення для статусних дітей/осіб, а також капітального ремонту житла, що перебуває у власності таких дітей/осіб [50].

З цією метою з 2013 в області протягом п'яти років діяла Регіональна (комплексна) цільова соціальна Програма забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2013 – 2017 роки (далі – Програма) [53].

У 2017 році рішенням сесії Житомирської обласної ради від 02.11.2017 № 776 затверджено нову Програму на 2018-2022 роки [50]. Аналогічні програми прийнято також 5 міськими радами міст обласного значення, 20 райдержадміністраціями (крім Народицької, Брусилівської та Пулинської) та 24 територіальні громади.

Мета Програми - вирішення пріоритетних завдань державної політики у сфері забезпечення житлових прав зазначеної категорії дітей/осіб.

Для розв'язання цих проблем передбачено:

вести облік нерухомого майна, яке перебуває у власності дітей;

оцінити технічний стан будинків/квартир, що перебувають у власності дітей/осіб;

шляхом реконструкції або капітального ремонту здійснювати упорядкування житла, що знаходиться у власності дітей/осіб;

дослідити потребу у забезпеченні дітей/осіб упорядкованим соціальним житлом;

вести облік дітей/осіб, які мають право на отримання соціального житла; вживати заходи для постановки статусних дітей, яким виповнилось 16-років, на квартирний та соціальний квартирний обліки;

шляхом придбання житлових будинків та квартир для забезпечення житлом виключно статусних дітей/осіб формувати фонд житла соціального призначення та ін. [50].

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів обласного, районних, міських, селищних, сільських бюджетів та інших, не заборонених законодавством, джерел.

Програма передбачає співфінансування з обласного бюджету 50% вартості:

1) придбання житла для дітей/осіб, що перебувають на соціальному квартирному обліку.

Враховуються витрати на придбання земельної ділянки, на якій розташований будинок. Житловий об'єкт можна придбавати лише на території тої сільської, селищної, міської ради, на території якої особа перебуває на соціальному квартирному обліку.

2) капітальний ремонт/реконструкцію житла, що перебуває у власності дітей/осіб [50].

Головним розпорядником коштів обласного бюджету по субвенції місцевим бюджетам на забезпечення житлом статусних дітей/осіб (далі – обласна субвенція) є служба у справах дітей облдержадміністрації. Пропозиції щодо розподілу бюджетних призначень обласної субвенції між районними, міськими, селищними, сільськими бюджетами формує служба у справах дітей обласної державної адміністрації на підставі пропозицій відповідних райдержадміністрацій, виконкомів міських, селищних, сільських рад. Невикористані кошти обласної субвенції перераховуються органами Державної казначейської служби до обласного бюджету у порядку встановленому чинним законодавством [50].

Відповідно до п. 12 Порядку використання коштів обласного бюджету на реалізацію Програми розділу 4 для перерахунку коштів субвенції з обласного бюджету райдержадміністрації, міські, селищні, сільські ради до 20 числа місяця, на який передбачено фінансування, надають Службі у справах дітей облдержадміністрації інформацію (лист за підписом голови):

- щодо обсягу необхідних видатків із обласного бюджету та інформацію щодо суми, яка виділена з місцевого бюджету, із підтверджуючими документами:

Для придбання житла:

- копія рішення міської, селищної, сільської ради про постановку дітей/осіб на соціальний квартирний облік,
- копія рішення міської, селищної, сільської ради про виділення коштів з місцевого бюджету,
- копія звіту про оцінку вартості майна.

Для здійснення реконструкції чи капітального ремонту житла:

- копію рішення міської, селищної, сільської ради про виділення коштів з місцевого бюджету,
- копію документа, що підтверджує право власності дітей/осіб на житло (документи мають бути оформлені на ім'я дитини/особи),
- копію кошторису на виконання ремонтних робіт.

Після придбання:

- житло рішенням сільської, селищної, міської ради ставиться на баланс відповідної ради у фонд житла соціального призначення;
- рішенням відповідної ради надається особі до 23 років, яка перебувала у неї на соціальному квартирному обліку, для проживання та користування. Підставою для заселення в дане житло є договір найму.

За 5 років дії Програми (2013-2017 роки) на умовах співфінансування з обласного та місцевих бюджетів придбано 47 будинків/квартир під соціальне житло для 61 особи (Таблиця 2.1), з них: (4 будинки для 9 осіб з Любарського району/ТГ, 5 будинків для 7 осіб з Лугинського району/ ТГ, 6 будинків для 7

осіб та Новоград-Волинського району, 4 будинки/квартири для 6 осіб з Житомирського району, по 5 – з 5 квартир для 5 осіб з м. Новоград-Волинського, 4 будинки для 5 осіб з Коростенського району, 3 будинки для 5 осіб з Овруцького району, 2 будинки для 3 осіб з Радомишльського району, 3 будинки для 3 осіб з Олевського району, 2 будинки для 2 осіб з Хорошівського району та 2 квартири для 2 осіб з м. Коростеня, по 1 будинку для осіб з Брусилівського, Романівського, Ружинського, Попільнянського, Пулинського, Чуднівського районів, Станишівської ТГ) та відремонтовано для 10 осіб (Таблиця 2.2).

Крім того, міськими, сільськими, селищними радами самостійно забезпечено житлом ще 24 особи (м. Олевськ - 10 осіб, Олевський район – 3 особи, Попільнянський район – 2 особи, Черняхівський район – 2 особи, м. Житомир – 2 особи, Коростишівський район – 2 особи, Лугинський район - 1 особа, Чуднівський район - 1 особа, Народицька ОТГ – 1 особа). Житло відремонтовано 3 особам (Коростишівський район – 2 особи, Овруцький район – 1 особа).

З обласного бюджету на виконання заходів Програми впродовж 5 років було використано 3,7 тис. грн, з місцевих бюджетів – 3,8 тис. грн.

Таблиця 2.1.

Інформація

про кількість осіб, яким на виконання Програми впродовж 2013- 2017 років придбано соціальне житло

№ п/п	Назва району, міста, ТГ	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	всього (осіб)
1	Брусилівський	-	-	-	1	-	1
2	Хорошівський	1	-	1	-	-	2
3	Житомирський	-	1	1	3	1	6
4	Коростенський	-	2	2	1	-	5
5	Лугинський	-	-	3	2	2	7
6	Любарський	1	-	1	4	3	9
7	Н.-Волинський	-	1	2	2	2	7

8	Овруцький	-	-	1	3	1	5
9	Олевський	-	1	2	-	-	3
10	Попільнянський	-	-	-	-	1	1
11	Радомишльський	-	-	-	2	1	3
12	Романівський	-	1	-	-	-	1
13	Ружинський	-	-	-	1	-	1
14	Пулинський	-	1	-	-	-	1
15	Чуднівський	-	-	1	-	-	1
16	м. Коростень	1	-	-	-	1	2
17	м. Н.-Волинський	1	-	1	2	1	5
18	Станишівська ТГ	-	-	-	-	1	1
	Всього:	4 особи	7 осіб	15 осіб	21 особа	14 осіб	61 особа

Таблиця 2.2

Інформація

про кількість осіб, яким на виконання Програми впродовж 2013- 2017 років відремонтовано житло, яке перебуває у їх власності

№ п/п	Назва району, міста, ТГ	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	всього (осіб)
1	Житомирський	1	-	1	2	2	6
2	Коростишівський	-	-	-	-	1	1
3	Лугинський	1	1	-	-	-	2
4	Овруцький	-	1	-	-	-	1
	Всього:	2 особи	2 особи	1 особа	2 особи	3 особи	10 осіб

За 3 роки (2018-2020 роки) дії нової Програми на умовах співфінансування з обласного та місцевих бюджетів придбано 32 будинки/квартири під соціальне житло для 34 осіб (Таблиця 2.3), з них: (5 квартир для 5 осіб з м. Коростеня; 3 квартири для 3 осіб з Новоград-Волинської міської ТГ; 2 будинки для 3 осіб з Любарської селищної ТГ; по 2 квартири/будинки для 10 осіб з Коростенського району, Овруцької, Олевської, Радомишльської, Житомирської міських ТГ; 1 квартиру для 2 осіб з Лугинської

селищної ТГ; по 1 квартирі/будинку для 11 осіб з Житомирського, Коростишівського, Малинського, Овруцького, районів, Баранівської, Коростишівської міських, Миропільської, Попільнянської, Ушомирської, Хорошівської селищних, Білокоровицької сільської ТГ та відремонтовано житло 9 особам (Житомирський район – 5 осіб, Коростишівська ТГ – 2 особи, Малинський район – 2 особи (Таблиця 2.4).

Крім того, міськими, сільськими, селищними радами самостійно забезпечено житлом ще 23 особи:

- 5 особам надано житло з фонду житла соціального призначення (Брусилівська (2 особи), Іршанська (1 особа), Лугинська (1 особа) селищні, Новоград-Волинська міська (1 особа) ТГ;

- 16 особам надано житло з фонду житла комунальної власності (Барашівська сільська (2 особи), Брусилівська (1 особа), Ємільчинська (1 особа), Народицька (2 особи), Попільнянська (1 особа) селищні, Олевська міська (9 осіб) ТГ;

- 2 особам надано житло у власність (Житомирська міська та Миропільська селищна ТГ).

З обласного бюджету на виконання заходів Програми впродовж 3 роки було використано 3,9 тис. грн, з місцевих бюджетів – 4,6 тис. грн.

Таблиця 2.3

Інформація

про кількість осіб, яким на виконання Програми впродовж 2018 - 2020 років придбано соціальне житло

№ п/п	Назва району, міста, ТГ	2018 рік	2019 рік	2020 рік	всього (осіб)
1	Баранівська ТГ	1	-	-	1
2	Білокоровицька ТГ	1	-	-	1
3	Житомирський	1	-	-	1
4	Коростишівський	1	-	-	1
5	Коростенський	-	1	1	2
6	Коростишівська ТГ	-	-	1	1

7	Лугинський	2	-	-	2
8	Любарська ТГ	1	2	-	3
9	Малинський	1	-	-	1
10	Миропільська ТГ	1	-	-	1
11	Овруцький	1	-	-	1
12	Овруцька ТГ	-	1	1	2
13	Олевська ТГ	1	1	-	2
14	Попільнянська ТГ	-	-	1	1
15	Радомишльська ТГ	1	1	-	2
16	Ушомирська ТГ	1	-	-	1
17	Хорошівська ТГ	1	-	-	1
18	м. Коростень	1	2	2	5
19	м. Н.-Волинський	-	1	2	3
20	м. Житомир	-	1	1	2
	Всього:	15 осіб	10 осіб	9 осіб	34 особи

Таблиця 2.4

Інформація

про кількість осіб, яким на виконання Програми впродовж 2018 - 2020 років відремонтовано житло, яке перебуває у їх власності

	Назва району, міста, ТГ	2018 рік	2019 рік	2020 рік	всього (осіб)
1	Житомирський	3	2	-	5
2	Коростишівська ТГ	-	-	2	2
3	Малинський	1	-	1	2
	Всього:	4 особи	2 особи	3 особи	9 осіб

Отже, придбане житло передається до житлового фонду соціального призначення відповідних органів місцевого самоврядування і надається у тимчасове користування виключно дітям-сиротам та дітям, які позбавлені батьківського піклування, а також особам з їх числа до 23 років, що перебувають на соціальному квартирному обліку в цих органах у встановленому законом порядку.

У 2020 році рішенням Житомирської обласної ради від 08.10.2020 № 2001 було внесено зміни у Програму у частині продовження права на отримання житла за рахунок обласної субвенції, у тому числі особи, які досягли 23-річного віку протягом поточного бюджетного року [31].

Дане житло відповідно до законодавства не підлягає піднайму, бронюванню, приватизації, продажу, даруванню, викупу та заставі, не може бути переведено до інших житлових фондів, визначених законом.

Дитина/особа може в ньому проживати до того часу, поки їй не буде виділено житло для постійного проживання. Надання соціального житла не є підставою для зняття її з квартирної обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, вона може перебувати на зазначеному обліку до надання їй благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання. Рахунки за комунальні послуги та за користування соціальним житлом особи сплачують самостійно, якщо органами місцевого самоврядування не прийнято інше рішення.

Соціальне житло, придбане на умовах співфінансування з місцевого та обласного бюджетів, у разі розірвання договору найму через підстави, визначені законодавством, надається особам вказаної категорії віком до 23 років, що перебувають наступними у черзі (обліку) на соціальне житло. Надання його у користування іншим категоріям осіб не дозволяється.

Держава допомагає випускникам інтернатів у соціальній адаптації та практичній підготовці до дорослого самостійного життя. Задля цього в Україні створено систему соціальних гуртожитків.

У постанові Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 741 зазначено, що «соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (далі - гуртожиток), є закладом для тимчасового проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 18 років та осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років»[45]. Його діяльність спрямована на створення умов для соціальної інтеграції зазначених дітей/осіб,

які тимчасово проживають у гуртожитку, підготовка їх до самостійного життя» [45].

У травні 2008 року у м. Житомирі було відкрито соціальний гуртожиток, який є комунальним закладом Житомирської обласної ради. Термін проживання у соціальному гуртожитку – до 3 років (але до досягнення особою 23 років). У закладі обладнано 10 житлових кімнат, для одночасного проживання у них до 20 осіб, 2 кухні, 2 санвузли, кімнату для відпочинку й занять та кімнату для службового персоналу. Крім тимчасового проживання мешканці отримують ще й різні види соціальних послуг, спрямованих на їх соціальну адаптацію в суспільстві, обрання професії, працевлаштування тощо.

2.3. Державна субвенція на купівлю житла.

Частиною третьою ст. 52 Конституції України передбачено, що на державу покладено обов'язки по вихованню та утриманню дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків [18].

Держава активізувала підтримку зазначеної категорії дітей/осіб. Вперше за часи незалежності України вже чотири роки поспіль (з 2017 року) з державного бюджету місцевим бюджетам виділяються кошти на придбання соціального житла та власного житла для дітей-сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування, осіб з їх числа, надання компенсації для придбання житла у власність вказаним вище категоріями осіб, які перебувають на відповідних квартирних обліках.

У 2017 році було затверджено бюджетну програму КПКВК 2511180 «субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам» (далі – Субвенція) загальним фондом у сумі 277,7 млн гривень, з них для Житомирській області – 12 604,0 тис грн [14, 24, 34].

На 2018 рік у Державному бюджеті України на Субвенцію передбачено 517,7 млн. гривень, з них: для Житомирській області - 18 255, 5 тис. грн [36]; у 2019 році - 717,7 млн гривень, з них для Житомирської області - 17 778,4 тис. грн. [37]; у 2020 році - 795,4 млн гривень, з них для Житомирської області – 26 620,9 тис. грн [38].

Порядок та умови (далі – Порядок) надання Субвенції місцевим бюджетам затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 877. Щороку неодноразово у дану постанову вносились зміни, які визначали умови надання та напрямки спрямування Субвенції [25, 26, 27, 28, 29, 30].

Серед напрямків надання субвенції впродовж чотирьох років були (п. 4 Порядку):

- купівля соціального житла для дітей-сиріт, та дітей, без батьківського піклування, і осіб з їх числа за місцем їх перебування на соціальному квартирному обліку (2017 рік) [25];
- придбання соціального житла та житла у власність лише для дітей-сиріт, осіб з їх числа за місцем їх перебування на відповідному квартирному обліку (2018 рік) [26, 27];
- придбання соціального житла, житла у власність для дітей-сиріт, та позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа (2019-2020 роки) [29, 30];
- грошову компенсацію на придбання житла у власність вказаною категорією дітей/осіб на території області, незалежно від місця їх перебування на квартирному обліку (2019, 2020 роки) [29, 30];
- рецензування звітів про оцінку житла (2019 - 2020 роки) [29, 30].

Однак, крім забезпечення житлом вищезазначеної категорії дітей/осіб були й інші напрямки надання субвенції були [25, 26, 27, 28, 29, 30]:

- купівля житлових об'єктів під дитячі будинки сімейного типу (далі - ДБСТ);
- будівництво житлових об'єктів під малі групові будинки (далі - МГБ), ДБСТ та капітальний ремонт/реконструкція приміщень під ДБСТ;
- виготовлення проектної документації на будівництво житлових об'єктів під МГБ та на капітальний ремонт/реконструкцію приміщень під ДБСТ;
- проведення рецензії звітів оцінки житла, яке планувалося придати на вторинному ринку.

Разом з тим, головним розпорядником коштів на центральному рівні: Міністерством соціальної політики України не було здійснено розподіл виділених коштів за зазначеними вище напрямками.

Умовами надання субвенції у частині забезпечення житлом дітей/осіб були:

- проведення подальшого ремонту та облаштування придбаних житлових об'єктів за рахунок коштів місцевого бюджету;
- відшкодування в разі перевищення граничної вартості придбання житлових об'єктів з інших не заборонених законодавством джерел;
- постановки міською, селищною, сільською радою на баланс придбаних житлових об'єктів (крім житла, придбаного дітьми/особами у власність);
- перебування дітей/осіб віком від 16 - 23 років відповідно на соціальному або квартирному обліку громадян;
- наявність у житлі, що купується приміщень санітарно-гігієнічного призначення, або проведення відповідно до будівельних та санітарних норм їх капітального ремонту чи реконструкції (2020 рік)[25, 26, 27, 28, 29, 30].

Головним розпорядником коштів упродовж 2017 – 2018 років на рівні області була служба у справах дітей облдержадміністрації, у 2019 - 2020 роках у частині придбання житла дітей/осіб – департамент праці, соціальної та сімейної політики облдержадміністрації.

Спільною вимогою для надання у 2017 – 2020 роках місцевим бюджетам коштів було передбачено створення на рівні області (розпорядженням голови обласної державної адміністрації) відповідної комісії, як консультативно-дорадчого органа. Дана комісія на основі пропозицій від райдержадміністрацій, виконавчих органів міських рад, територіальних громад щодо обсягу субвенції за напрямками, визначеними у пункті 4 цих Порядку, а також наданого для розгляду пакету документів, перелік яких визначено п.8 даного Порядку, приймала рішення щодо виділення коштів за визначеними напрямками.

До складу обласної комісії входили представники структурних підрозділів облдержадміністрації, громадськості та ін. (за згодою) [25, 26, 27, 28, 29, 30].

Для придбання житла у власність у 2017-2018 роках та соціального житла у 2017 – 2019 роках обласній комісії, надавались зазначені нижче документи:

- акт обстеження житла, яке планувалося придбати;
- фотографії житлового об'єкта;
- правовстановлюючі документи на житловий об'єкт;
- технічна документація;
- документи про відсутність заборон на продаж житла, арештів, іпотек;
- довідка про зареєстрованих у житловому об'єкті, який планується придбати осіб.

Крім вказаних документів надавалась інформація про:

- наявність на території населеного пункту, де планується придбання житла, об'єктів медичного, освітнього та соціального спрямування та ін., відстань до них;
- перебування дітей/осіб віком від 16 до 23 років на відповідному квартирному обліку.

Відповідно до внесених у 2020 році у Порядок змін, особи, які у поточному бюджетному році досягли 23-річного віку, з дотриманням черговості взяття їх на квартирний облік, також могли скористатися правом на отримання житла за рахунок субвенції або грошової компенсації [30].

У 2019 та 2020 роках для придбання житла у власність, або виплати компенсації для його придбання, документи уже подавались місцевій комісії, яка готувала пропозиції обласній комісії.

Гранична вартість придбання житла (ГЖВ) у 2017-2018 році визначалася за формулою (додатки А, Б) [25, 26].

У 2018 році до ГВЖ додано ще витрати на оформлення права власності на житло та сплату податків.

У 2019 – 2020 роках змінено формулу граничної вартості житла та обсягу грошової компенсації (додаток В) [29, 30].

Порядком також визначено основні вимоги щодо граничної вартості придбання житла та використання коштів Субвенції з урахуванням таких нормативів:

- загальна площа житла мала бути не меншою 31,5 кв м на одну особу, з яких 13,65 кв м жилої площі на кожну дитину/особу (2017 – 2018 роки). У 2019 – 2020 роках загальна площа вже мала бути не меншою за 31 кв. м, з яких жила площа на кожну дитину/особу - не меншою середнього рівня забезпеченості жилою площею громадян у населеному пункті, де дитина/особа перебувала на соціальному, чи квартирному обліку [25, 26, 27, 30];
- на кожну дитину/особу з інвалідністю - обов'язково ще додаткових 10 кв м жилої площі;
- у 2017 - 2018 роках загальна площа житла, яке купувалося за кошти субвенції, не могла бути більшою 40 кв м. (не враховуючи дітей/осіб з інвалідністю). У разі перебільшення зазначеної площі, органи місцевого самоврядування мали знайти кошти для відшкодувати вартості площі понад 40 кв м (з незаборонених законодавством джерел). Також вони мали знайти додаткові кошти у сумі, необхідній для купівлі житлового об'єкт, у разі перевищення суми граничної вартості житла до 40 кв. м. (не враховуючи дітей/осіб з інвалідністю), розрахованої по формулі (додатки А, Б) [25, 26];
- враховувалась також визначена на відповідний період Мінрегіоном України опосередкована вартість спорудження 1 кв метра загальної площі житла у тому населеному пункті, де купувалось житло (дітям/особам, які перебували на соціальному чи квартирному обліках у органах місцевого самоврядування Житомирської області, житло можна купувати тільки на території області (зазвичай вартість визначалася по кожній області окремо);

- якщо ціна житла та земельної ділянки, на якій воно розташоване, більша суми виділених коштів грошової компенсації, то на рахунок дитини/особи кошти компенсації перерахуються, лише тоді, коли на її рахунок надійдуть додаткові кошти у сумі, необхідній для купівлі житлового об'єкта (2019- 2020 рік) [30];
- якщо ціна житлового об'єкта була меншою, ніж сума виділених коштів компенсації, то решта коштів, які залишилися після його придбання, поверталися на рахунок відповідного органу соціального захисту населення [30].

На житло, придбане у власність, у встановленому законодавством порядку накладається заборона на його відчуження протягом десяти років. Кошти виділені місцевим бюджетам на придбання житла у власність, або соціального житла мають бути використані до кінця року, в який вони були виділені; на компенсацію придбання житла - впродовж року з часу їх виділення. Невикористані кошти в установленому порядку повертаються у державний бюджет.

Якщо особа, якій було виділено компенсацію на придбання житла, впродовж року з дня зарахування на її спеціальний рахунок у банку коштів не уклала договір купівлі-продажу, чи не переказала кошти на придбання житла, банк у такому разі самостійно повертає кошти органу соціального захисту населення.

У 2017 році відповідно до 4 Порядку Субвенція була спрямована на придбання лише соціального (тимчасового) житла осіб до 23 років, за місцем їх перебування на соціальному квартирному обліку.

Так, у 2017 році за 3 393,5 тис. грн коштів державної субвенції *під соціальне житло* придбано 12 будинків/квартир для 14 осіб з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування (м. Коростень - 4 квартири для 4 осіб, м. Житомир - 2 квартира для 2 осіб, Брусилівська ОТГ – 1 будинок для 2 осіб, Коростенський район - 1 будинок для 2 осіб, м. Новоград-Волинський,

Романівський район, Олевська, Радомишльська міські ОТГ по - одному будинку/квартирі).

У 2018 році кошти державної субвенції були спрямовані на придбання соціального житла та житла у власність лише дітям-сиротам та особам з їх числа (до 23 років). Однак, не були передбачені кошти для придбання житла для дітей/осіб позбавлених батьківського піклування, що спричинило порушення їхніх житлових прав, встановлених законодавством

У 2018 році за 7 442,5 тис. грн придбано *10 квартир під соціальне житло для 13 осіб* з числа дітей-сиріт (м. Житомир - 1 квартира для особи, м. Новоград-Волинський – 2 квартири для двох осіб, Баранівська міська ОТГ - 1 квартира для особи, Радомишльська міська ОТГ- 1 квартира для особи, Брусилівська селищна ОТГ – 2 будинки для 4 осіб, Лугинська селищна ОТГ – 2 квартири для 3 осіб, Хорошівська селищна ОТГ - 1 квартира для особи); *11 квартир у власність 12 особам* з числа дітей-сиріт, одна з яких має інвалідність (м. Житомир – 3 квартири для 3 осіб, Черняхівський район – 1 квартира для особи, Коростишівська міська ОТГ – 3 квартири для 4 осіб, Олевська міська ОТГ – 1 будинок для особи, Пулинська селищна ОТГ – 1 квартира для особи, Червоненська селищна ОТГ-1 квартира для особи, Семенівська сільська ОТГ – 1 будинок для особи).

У 2019 році також крім придбання соціального житла та житла у власність передбачено виділення компенсації для придбання вказаною категорією дітей/осіб житла у власність на території області, незалежно від місця їхнього перебування на квартирному обліку. Кошти у сумі 17 778,4 тис. грн розподілено для виплати компенсації 53 особам із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

У 2020 році за рішенням обласної комісії з державного бюджету 42 особам вказаної категорії було виділено 15 286,722 тис. грн коштів Субвенції для виплати компенсації на придбання житла у власність на території області, незалежно від місця їхнього перебування на квартирному обліку.

Загалом упродовж чотирьох останніх років за кошти Субвенції з державного бюджету житлом забезпечено 134 дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, та осіб з їх числа, з них: 27 осіб отримали соціальне житло, для 12 - придбано житло у власність за місцем їх перебування на квартирному обліку, 95 осіб отримали компенсацію для придбання житла на території області за місцем їх навчання або роботи, а не за місцем їх перебування на квартирному обліку.

Загальний висновок до другого розділу. Досліджено ресурсне забезпечення житлових прав дітей на місцевому рівні (облік майна дітей, збереження житла за дітьми, встановлення опіки над житлом дітей, недопущення здійснення правочинів щодо житла дітей без дозволу на це органів опіки та піклування, постановка їх на квартирні обліки та подальше надання житла та ін.), регіональному рівні (затвердження Житомирською обласною радою обласної соціальної Програми забезпечення житлом статусних дітей/осіб (в тому числі співфінансування 50% вартості придбання для них соціального житла, чи проведення капітального ремонту, реконструкції житла, яке належить їм на праві власності); забезпечення функціонування Житомирського обласного соціального гуртожитку для дітей/осіб та ін.), на державному рівні (запровадження надання субвенції місцевим бюджетам для придбання житла у власність, соціального житла та виплати компенсації на придбання житла та ін.).

З'ясовано, що на сьогодні держава всіх її рівнях (місцевому, регіональному, державному) має ресурси для вирішення житлового питання дітей, які позбавлені батьківського піклування, дітей-сиріт, та осіб з їх числа. Всього впродовж 4 років за допомогою ресурсів державного, регіонального, місцевого рівнів житлом забезпечено 211 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Інформація про
забезпечення у Житомирській області житлом дітей/осіб впродовж
2017-2020 років

Рік Ресурс	2017	2018	2019	2020	Всього (осіб)
Державна субвенція	14	25	53	42	134
Регіональна програма забезпечення житлом (співфінансування з обласного та місцевого бюджетів)	14	15	10	9	48
Регіональна програма забезпечення житлом (власний житловий фонд міських, селищних, сільських рад)	6	10	2	11	29
Всього (осіб)	34	50	65	62	211

Однак проблема забезпечення житлом вказаної категорії дітей/осіб залишається надзвичайно актуальною. Постає необхідність пошуків інструментів для вдосконалення політики житлового забезпечення вказаної категорії дітей/осіб.

РОЗДІЛ 3

ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

3.1. Місцеві та регіональні інструменти вдосконалення публічної житлової політики

Житло для молодих людей, у тому числі і для осіб з дітей-сирит, дітей, позбавлених батьківського піклування, є надзвичайно дорогим і, як наслідок, недоступним. Від вирішення житлового питання багато в чому залежить їхня майбутня доля – чи зможуть вони навчатися там, де хочуть, чи зможуть знайти гідну роботу, чи зможуть проживати окремо від родичів, які колись відносно них були позбавлені батьківських прав, найголовніше – чи зможуть створити сім'ю, народити дітей і нарешті отримати те, чого були позбавлені в дитинстві, – свою справжню родину [13].

З цією метою сільські, селищні, міські ради територіальних громад мають:

- забезпечити вчасну постановку на квартирні обліки (соціальний квартирний облік та квартирний облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов) дітей /осіб з їх числа, які мають на це законні підстави;
- в умовах реформи децентралізації, як правонаступники сільських, селищних, міських рад, які увійшли до їх складу, з метою визначення черговості осіб вказаної категорії на отримання житла упорядкувати квартирні обліки;
- вести у відповідності до законодавства квартирний та соціальний квартирні обліки;
- створити службу у справах дітей та укомплектувати її кадрами у відповідності до норм законодавства [64];
- створити центр соціальних служб/ввести посади фахівців із соціальної роботи, які б опікувалися вирішенням проблем таких дітей та осіб;
- передбачати у місцевому бюджеті кошти для забезпечення житлом вказаної категорії осіб шляхом розроблення відповідних програм;

- вивчити потребу у створенні на своїй території соціальних гуртожитків та ін.

Одним із ресурсів забезпечення житлом вказаної категорії дітей/осіб є створення фондів житла комунальної власності та соціального призначення. Це можна зробити шляхом:

- будівництва нового житла, чи прийняття на свій баланс частини житла в нових будинках, переданих в законному порядку забудовниками;
- прийняття місцевими органами самоврядування в дар житла від фізичних, юридичних осіб та ін. незаборонених джерел;
- переобладнання нежилих приміщень у жилі, їх капітальний ремонт чи реконструкція;
- постановки в установленому законом порядку на баланс безхазяйного житла, та житла, яке було вилучено у судовому порядку;
- передбачити можливість на умовах договору використовувати для вказаних цілей приватне житло;
- залучення спонсорських коштів на придбання, будівництво чи ремонт житла.

Ще один ресурс – це розробка власних місцевих програм, спрямованих на придбання, чи будівництво житла, або проведення ремонтних робіт житла право власності або користування яким мають діти.

При виконанні заходів обласної Програми забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа [64], у частині придбання житла на умовах співфінансування з місцевого та обласного бюджетів, виникло ряд проблем. Однією з яких є формальний підхід органів місцевого самоврядування до надання пропозицій головному розпоряднику коштів обласної субвенції щодо напрямків співфінансування Програми. Як наслідок, у тому числі через підвищення вартості житла, яке планувалося придбати, або будівельних матеріалів для проведення капітального ремонту, а також через зміну влади у місцевих бюджетах відсутні кошти для співфінансування 50% вартості придбання соціального житла, чи проведення капітального ремонту/реконструкції житла, яке знаходиться у власності таких

дітей/осіб. Ще одним наслідком формального підходу є відсутність відповідних документів, необхідних для перерахування коштів з обласного бюджету.

Наступна проблема це відсутність проведення з особами, яким передбачалося надати соціальне житло, попередньої роз'яснювальної роботи, у тому числі про те, що таке соціальне житло (тимчасове житло, яке на праві власності належить сільській, селищній, міській раді, його не можна приватизувати, продати, передати у спадок та ін.), що воно надається їм у користування за місцем їх перебування на соціальному квартирному обліку. Відсутність такої попередньої роботи часто приводить до відмов осіб проживати у ньому, оскільки, зачасту, особливо у сільській місцевості відсутня соціальна інфраструктура (школи, садочки, ФАПи, лікарні та ін.), робота та погане транспортне сполучення тощо.

Як результат - невикористання в повному обсязі коштів обласної субвенції (у 2018 році через ці причини не використано - 505,4 тис. грн, у 2019 році - 1743,4 тис. грн., у 2020 році – 1234, 1).

З метою ефективного використання коштів обласної субвенції *органам місцевого самоврядування* необхідно проводити відповідну роботу ще на етапі планування, перед наданням пропозицій головному розпоряднику коштів на регіональному рівні щодо потреби у співфінансуванні напрямків Програми, а саме:

- проаналізувати інформацію про дітей/осіб з їх числа (віком від 18 до 23 років), які перебувають на первинному обліку їх території, та не мають житла або, які мають житло на праві користування у непридатному для проживання стані;
- проаналізувати інформацію про дітей/осіб, які виходять з дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, з інтернатного закладу, з під піклування, закінчують навчання та повертатимуться на їх територію;
- перевірити інформацію про перебування їх на соціальному квартирному обліку. У разі відсутності - вжити заходів щодо постановки даної категорії дітей/осіб на соціальний квартирний облік;

- визначити на території ТГ упорядкованого житла, яке можна придбати/передати у фонд соціального житла;
- передбачити можливість та готовність до співфінансування Програми з відповідного місцевого бюджету не менше 50 % вартості житла, яке планується придбати;
- проаналізувати інформацію про дітей/осіб (від 18 до 23 років) згідно первинного обліку, які мають житло на праві власності та, яке потребує капітального ремонту чи реконструкції;
- визначити приблизну вартість проведення ремонтних робіт чи проведення реконструкції зазначеного житла;
- передбачити можливість та готовність до співфінансування Програми з відповідного місцевого бюджету не менше 50 % вартості проведення капітального ремонту чи реконструкції житла для дітей/осіб з їх числа, які мають житло на праві власності у непридатному для проживання стані;
- знати середню вартість житла на своїй території;
- провести роз'яснювальну роботу з дітьми/особами, а також їх законним представникам, що таке соціальне житло і правила користування ним [66].

На *регіональному рівні (область)* необхідно внести зміни до Регіональної (комплексної) цільової соціальної Програми:

- змінити напрямки співфінансування Програми:
  - а) у тому числі передбачити механізм виплати компенсації на придбання житла у власність не тільки за місцем їх перебування на квартирному обліку, а й на території всієї України;
  - б) співфінансувати придбання житла у власність на території Житомирської області або всієї України;
  - в) накласти заборону на продаж такого житла не менш, як на 10 років.
- щодо посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за невиконання взятих на себе зобов'язань у частині співфінансування напрямків програми.

3.2. Державні інструменти удосконалення публічної політики житлового забезпечення статусних дітей.

Політика держави у частині забезпечення житлових прав статусних дітей потребує удосконалення. Інструментами для цього можуть бути зміни до законодавчих актів України.

Необхідно розробити новий Житловий кодекс та привести його у відповідність із окремими положеннями Конституції України [17].

У зв'язку із наданням, починаючи з 2017 року, з державного бюджету місцевим бюджетам коштів Субвенції на придбання соціального житла та житла у власність для дітей/осіб, а також виплати компенсації для придбання житла у власність; неузгодженістю норм законодавства щодо захисту житлових прав внутрішньо переміщених дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, постала необхідність внесення змін у законодавчі акти України.

Особливо критичною є ситуація щодо захисту житлових прав осіб після досягнення ними 23 років.

За інформацією Міністра соціальної політики України М. Лазебної «станом на 01.01.2019 кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа у тому числі після досягнення ними 23 років, які мали право на позачергове отримання житла, становила 28 708 осіб, станом на 01.01.2020 їх кількість вже зросла до 30 684 особи» [55, 58].

З метою забезпечення житлових прав вказаної категорії дітей/осіб 16 грудня 2020 року було прийнято Закон України № 1095-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа» [33]. Однак введення його положень в дію відбудеться 31.03.2021 [33].

Даним законом передбачено внесення змін до Житлового кодексу Української РСР (статті 39 і 46) [33]; та законів України «Про охорону дитинства» (стаття 25) [49], «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (стаття 33) [42], «Про житловий фонд соціального призначення»

(стаття 11) [40], «Про основи соціального захисту бездомних осіб та безпритульних дітей» (стаття 11) [33, 48], зокрема:

- щодо отримання дітьми/особам, які перебували на квартирному обліку, грошової компенсації на житло (у тому числі після досягнення 23-річного віку);
- щодо можливості осіб, які на момент досягнення ними 23 років перебували на соціальному чи квартирному обліках, позачергово отримати соціального житла до надання їм жила для постійного проживання;
- щодо постановки статусних дітей з 16 років та осіб з їх числа, що перебувають на обліку як внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО), на квартирні обліки за місцем їх фактичного проживання, вказаному у довідці про взяття їх на облік як ВПО [41, 65];
- щодо постановки статусних дітей з 16 років та осіб з їх числа, місцем проживання, чи походження яких до влаштування в сімейні форми чи державні заклади є населені пункти на лінії зіткнення, тимчасово окуповані території АР Крим, м. Севастополя, Донецької, Луганської областей, та які не мають статусу ВПО, за місцем їх фактичного проживання на території підконтрольній Україні [33, 65].
- під час постановки статусних дітей/осіб соціальний квартирний облік не враховувати до їх середньомісячного доходу пенсію по втраті годувальника, аліменти, соціальну стипендію [33].

Особи з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, також можуть скористатися програмою «Доступна іпотека». 27 січня 2021 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 27.01.2021 №63 «Деякі питання здешевлення вартості іпотечних кредитів», якою запроваджено іпотечну програму під 7% річних та затверджено Порядок здешевлення для громадян вартості іпотечних кредитів, розроблений Мінфіном [8]. Кредит можуть отримати особи, які потребують поліпшення

житлових умов, мешканці гуртожитків або аварійних будинків, внутрішньо переміщені особи, молоді сім'ї та ін.

В. О. Омельчук, д. е. н., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентіві України, надає пропозиції для розробки нової стратегії житлової політики в Україні. З метою ефективного забезпечення житлом громадян України, які потребують державної підтримки для вирішення житлової проблеми з залученням фінансування з державного та місцевих бюджетів, а також з позабюджетних джерел, Урядом України має бути розроблена та затверджена нова єдина Державна житлова програма [21].

У рамках Державної житлової програми з метою запровадження політики децентралізації відповідно до законодавства України та рішень відповідних рад мають бути прийняті нові регіональні та місцеві житлові програми. З метою реалізації Державної, регіональних і місцевих житлових програм Урядом України може бути створена Державна житлова корпорація України (далі ДЖКУ). ДЖКУ може бути утримувачем Єдиного державного реєстру громадян, які згідно з законодавством України отримали право на участь у Державній, регіональних і місцевих житлових програмах.

Виконання всіх функцій щодо забезпечення житлом громадян України, які будуть включені до Єдиного державного реєстру громадян, що мають право приймати участь у Державній, регіональних і місцевих житлових програмах, покладатиметься на ДЖКУ. Так буде повністю скасована прив'язка громадян до конкретного населеного пункту для цілей участі у Державній, регіональних і місцевих житлових програмах, враховуватиметься лише відсутність чи наявність житла у власності, його фактична площа, та рівень доходів громадян [21].

Запровадження нової житлової політики, у тому числі створення Державної житлової корпорації, як вважає В.О. Омельчук, створить механізми для реального вирішення житлової проблеми найбільш соціально незахищених верств громадян України [21].

Загальний висновок до третього розділу. Отже житлове питання є болючим для статусних дітей/ осіб, особливо випускників інтернатних закладів та колишніх вихованців дитячих будинків сімейного типу. Запропоновано інструменти для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу публічної політики житлового забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа шляхом внесення змін до законодавчих актів України та місцевих, регіональних програм; через посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за виконання покладених на них державою повноважень у забезпечення житлових прав вказаної категорії дітей/осіб та ін.

ВИСНОВКИ

В процесі виконання роботи здійснено науковий аналіз проблеми дослідження, в результаті чого було вивчено систему публічної політики житлового забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа; досліджено ресурсний потенціал для її здійснення на території Житомирської області; запропоновано інструменти для її вдосконалення на різних рівнях влади.

Здійснено аналіз нормативно-правових та законодавчих актів реалізації публічної житлової політики в Україні, вивчено стан реалізації державної житлової політики в Україні та вивчено європейський досвід забезпечення житлових прав соціально незахищених верств населення. З'ясовано, що в Україні наявні законодавчі акти, які регулюють державну житлову політику, але вони не досконалі. На даний час є нагальна потреба у розробці нового Житлового Кодексу України, який би відповідав реаліям сучасного стану суспільства, та в повній мірі сприяв створенню механізму реалізації статті 47 Конституції України.

Досвід європейських країн показує, що вони вчасно впровадили нові нормативно-правові акти та прийняли практичні заходи щодо поліпшення економічного та інвестиційного привабливого рівня країн. Ці держави ідуть шляхом вибору обмеженого кола житлових програм, які функціонують протягом тривалого періоду часу та викликають значну довіру населення.

Досліджено ресурсний потенціал публічної політики забезпечення житлом дітей/осіб на території Житомирської області. З'ясовано що проблема дана проблема є надзвичайно актуальною. На державу (на державному, регіональному та місцевому рівнях) покладено обов'язок здійснювати захист та забезпечення житлових прав таких дітей. Законодавство при цьому йде двома шляхами: збереження житла, яке належить їм на праві власності або право користування, яким вони мали; та надання нового житлового приміщення. Досліджено ресурсне забезпечення житлових прав дітей на місцевому рівні (облік майна дітей, збереження житла за дітьми, встановлення опіки над

житлом дітей, недопущення здійснення правочинів щодо житла дітей без дозволу на це органів опіки та піклування, постановка їх на квартирні обліки та подальше надання житла та ін.), регіональному рівні (прийняття обласної Програми забезпечення житлом дітей/осіб (в тому числі співфінансування 50% вартості придбання для них соціального житла, чи проведення капітального ремонту, реконструкції житла, яке належить їм на праві власності); забезпечення функціонування в області соціального гуртожитку та ін.), на державному рівні (запровадження надання субвенції місцевим бюджетам для придбання житла у власність, соціального житла та виплати компенсації на придбання житла та ін.).

Всього впродовж 4 років за допомогою ресурсів державного, регіонального, місцевого рівнів житлом забезпечено 211 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа:

-у 2017 році житлом забезпечено 34 особи вказаної вище категорії, з них за кошти державної субвенції – 14 осіб, за кошти на умовах співфінансування з обласного та місцевого бюджетів – ще 14 осіб, органами місцевого самоврядування самостійно забезпечено ще 6 осіб;

-у 2018 році житлом забезпечено 50 осіб вказаної вище категорії, з них за кошти державної субвенції – 25 осіб, за кошти на умовах співфінансування з обласного та місцевого бюджетів – ще 15 осіб, органами місцевого самоврядування самостійно забезпечено ще 10 осіб;

-у 2019 році житлом забезпечено 65 осіб, з них з державного бюджету 53 особам виплачено компенсацію на придбання житла, за кошти на умовах співфінансування з обласного та місцевого бюджетів – ще 10 осіб, органами місцевого самоврядування самостійно забезпечено 2 особи;

- у 2020 році житлом забезпечено 62 особи, з них з державного бюджету 42 особам виплачено компенсацію на придбання житла, за кошти на умовах співфінансування з обласного та місцевого бюджетів – ще 9 осіб, органами місцевого самоврядування самостійно забезпечено 11 осіб.

Запропоновано інструменти для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу публічної політики житлового забезпечення дітей/осіб шляхом внесення змін до законодавчих актів України та місцевих, регіональних програм.

Оскільки в умовах децентралізації влади на сільські, селищні, міські ради територіальних громад покладено повноваження у забезпеченні житлових прав вказаної категорії дітей/осіб, на законодавчому рівні має бути посилена відповідальність за невиконання покладених на них державою повноважень.

Громада має вживати вичерпних заходів у напрямку недопущення порушення прав дітей, які проживають на її території, у тому числі і на житло.

З метою захисту прав дітей кожна міська, селищна, сільська рада територіальної громади має створити Службу у справах дітей, забезпечити роботу центру соціальних служб/надання соціальних послуг чи фахівців із соціальної роботи, укомплектувати їх кадрами у відповідності до норм законодавства, які у межах компетенції проводитимуть роботу, у тому числі у напрямку забезпечення прав дітей на житло.

Встановлено також, що наявна потреба у проведенні зазначеними вище спеціалістами/фахівцями роз'яснювальної роботи як з дітьми, так із їх законними представниками (опікунами/піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями, керівниками державних закладів, в які влаштовані діти) щодо прав перших на житло та обов'язків других у частині захисту житлових та майнових прав їх підопічних (сприяти збереженню вже наявного житла у дитини; бути особою, яка буде представляти інтереси дитини під час спадкування нею майна; не допускати звуження існуючих житлових та майнових прав дітей; сприяти постановці дітей/осіб, які мають на це законні підстави, на квартирні обліки та ін.), та шляхів збереження/отримання житла.

З'ясовано, що за останні 4 років внесено зміни у ряд законодавчих актів в частині забезпечення якнайкращих інтересів дітей на житло, але необхідно докорінно змінити загальне житлове законодавство, яке б визначало єдиний підхід у житловій політиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брич В.Я., Миколюк С.М. Соціальний захист сиріт в Україні: монографія / В.Я. Брич, С.М. Миколюк. –Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 200 с.
URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37769/3/Mono.pdf>
2. Гнатів О. Б. Житлова політика в Україні: проблеми та шляхи їх подолання / О. Б. Гнатів // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – № 3. – С. 55–57.
3. Дегтярьова І.О., Деміхов О.І. Теоретико-методологічні та практичні аспекти формування й розвитку в Україні моделі публічної житлової політики: збірник наукових праць НАДУ: Київ: НАДУ, 2017. Вип. 2. с. 22. URL: lib.udau.edu.ua/bitstream/123456789/6627/1/Приліпко%20С.М.%20Державна%20підтримка%20обслуговуючої%20кооперації%20сільських%20територій.pdf
4. Деміхов О.І. Розвиток публічної політики в житловій сфері як євроінтеграційний пріоритет країни. *Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 12 жовт. 2017 р.)* : у 2 т. – Київ : К.І.С., 2017. – Т. II. – С. 181–184. URL: <http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/7/files/e4ae3f89-7188-4b06-92e7-08a8868a5896.pdf>.
5. Деміхов О.І., Лук'янихін О.М., Теліженко В.О. Світовий досвід державного регулювання механізмів розвитку житлово-комунального господарства. *Аспекти пуб. упр.* – 2015. – № 11–12 (25– 26). – С. 109–117. URL: [file:///C:/Users/AAA/Downloads/640-Article%20Text-938-1-10-20190805%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/AAA/Downloads/640-Article%20Text-938-1-10-20190805%20(1).pdf).
6. Деміхов О. І.: Формування та реалізація публічної житлової політики в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису; URL:<http://academy.gov.ua/pages/dop/137/files/b0b6a0ec-b24b-48cf-832b9c2a93d59670.pdf>.
7. Державна житлова політика в Україні: сучасний стан та перспективи реформування/за ред. П. Федорів, Н. Ломоносової – К.: Аналітичний центр

- CEDOS, 2019. – 132с. URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/100/CEDOS_Державна-житлова-політика_Звіт.pdf.
8. Деякі питання здешевлення вартості іпотечних кредитів: постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 р. № 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63-2021-%D0%BF#Text>
  9. «Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення»: постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 року № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/682-2008-п>.
  10. Децентралізація та реформування місцевого самоврядування: навч. посіб./ Войтенко Б.А.- Київ: Видавництво Ліра-К,2020. – 469с.
  11. Європейська соціальна хартія (переглянута).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
  12. Житловий кодекс Української УРСР: від 30.06.1983 року №5464-Х.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>.
  13. Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей. Аналітичний звіт (а результатами соціологічного опитування)/Балакірева О.М. та ін. 2010. URL: https://www.detdom.info/download_files/Finale_report_18_10_2010.pdf
  - 14.Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, осіб з їх числа: Звіт РП від 29.11.18 №30-1. [Електронний ресурс]:рішення Рахункової Палати України від 29.11.2018 № № 30-1.
URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/43556/response/97483/attach/4/.pdf>
  - 15.Ковалевська О.П. Світовий досвід розвитку державної житлової політики [Електронний ресурс]/ О.П. Ковалевська// Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронне наукове фахове видання].— 2013. — №2. — URL: file:///C:/Users/AAA/Downloads/Duur_2013_2_10.pdf

16. Козак С. В. Методичні підходи щодо статистичного аналізу ринку житла в Україні / С. В. Козак // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка ; Серія «Економіка». – 2013. – № 134. – С. 44–46. (0,31 друк. арк.).
17. Коментар до законодавчих аспектів регулювання відносин в житловокомунальному господарстві/ Сергієнко В.І. та ін. Харків: ХНАМГ, 2007. – 262 с.
18. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) : [Електронний ресурс]: від 28 червня 1996 р; зі змінами та доповненнями//Конституція. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 1996.
19. Ничипоренко С.В. Інституційні основи моделі соціального житла: міжнародний досвід та напрями використання/ Вісник Хмельницького національного університету 2012, № 1.
URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2012_1/247-252.pdf
20. Олійник Н. І. Концептуальні засади державної житлової політики / Н. І. Олійник // Вісник НАДУ. – 2010. – № 1. – С. 96–104.
21. Омельчук В. О. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗРОБКИ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ//журнал “Економіка та держава” - наукове фахове видання України з питань економік № 12/201726.
22. Орлова Н. С. Особливості реалізації державної житлової політики в Україні / Н. С. Орлова // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. – 2014. – № 239. – Вип. 237. – С. 107–112. – Серія: Державне управління.
23. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866; зі змінами та доповненнями // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2008. -;
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/866-2008-%D0%BF>.
24. Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР: постанова Ради Міністрів

Української РСР і Української Республіканської Ради професійних спілок № 470 від 1 грудня 1984 року (зі змінами); зі змінами та доповненнями // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Ради Міністрів УРСР. – 1984; URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kr840470?an=410360>

25. Порядок та умови надання у 2017 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво/капітальний ремонт/реконструкцію малих групових будинків, будинків підтриманого проживання, будівництво/придбання житла для дитячих будинків сімейного типу, соціального житла для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, виготовлення проектно-кошторисної документації: постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 877. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2017 - ;

URL: <https://законодавство.com/ministriv-kabineta-postanovi/postanova-vid-listopada-2017-877-pro-2017-51787.html>.

26. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 877: постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 300. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2017 - ; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/300-2018-%D0%BF>

27. Про внесення змін до Порядку та умов надання у 2018 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, осіб з їх числа: постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 465. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2018-; URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-ta-umov-nadannya-u-2018-roci-subvenciyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzhetam-na-proektni-budivselno-remontni-roboti>

pridbannya-zhitla-ta-primishen-dlya-rozvitku-simejnih-ta-inshih-form-vihovannya-nablizhenih.

28. Про внесення змін до Порядку та умов надання у 2018 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, осіб з їх числа: постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 р. № 734. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2018-; URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/proadku-ta-umov-nadannya-u-2018-riya-rozvitku-simejnih-ta-inshih-form-vihovannya-nablizhenih-do-simejnih-ta-zabezpechennya-zhitlom-ditej-sirit-osib-z-yih-chisla>.
29. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 877: постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 р. № 616. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2019-; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/616-2019-%D0%BF>
30. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 877: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 515. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/515-2020-%D0%BF>
31. Про внесення змін у рішення обласної ради від 02.11.17 № 776, зі змінами: рішення обласної ради Житомирської від 08.10.2020 № 2001.
32. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа: Закон України від 8 лютого 2018 року № 2279-VIII. // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2014-; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2279-19#Text>.
33. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа: Закон України від 16 грудня 2020 року № 1095-IX. //

Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2020-
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-20#Text>.

34. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 13.07.2017 №2137-VIII. // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2017-; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-19#Text>

35. Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2008 № 219; // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету Міністрів України. – 2008. -;

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/219-2008-%D0%BF>.

36. Про державний бюджет України на 2018 рік (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 3-4, ст.26): Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII, зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2017-.

URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172246.html

37. Про державний бюджет України на 2019 рік (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 50, ст.400): Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII. зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2018 -;

URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T182629.html.

38. Про державний бюджет України на 2020 рік (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 5, ст.31): Закон України від 14 листопада 2019 року № 294-IX. зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2019 –;

URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T190294.html

39. Про деякі питання забезпечення прав та законних інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, розвитку та підготовки сімейних форм виховання дітей: *Указ Президента України* від 30 вересня

2019 р № 721/2019. // Указ. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2019-;

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/721/2019#Text>

40. Про житловий фонд соціального призначення [Електронний ресурс]: Закон України від 12 січня 2006 року № 3334-IV зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2006.-; Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15>.

41. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1): Закон України від 20 жовтня 2014 року №1706-VII. зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2014-;

URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t141706?ed=2014_12_28

42. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2005 -; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

43. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. N 564. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету – 2002-; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF#Text>

44. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002р. N565.// Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету – 2002-;

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text>

45. Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді: постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 741. // Постанова. Упр. комп'ютериз. систем апарату Кабінету – 2017-; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2017-%D0%BF#n90>

46. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР; зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 1997. -; Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>.
47. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 6, ст. 35) // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 1995-.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z950020>
48. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей [Електронний ресурс]: Закон України від 2 червня 2005 р. № 2623-IV; зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2005. -; Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2623-15>.
49. Про охорону дитинства [Електронний ресурс]: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III; зі змінами та доповненнями // Закон. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2001. -; Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2402-14>.
50. Про регіональну (комплексну) цільову соціальну Програму забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2018-2022 роки [Електронний ресурс]: рішення обласної ради Житомирської від 02.11.2017; зі змінами та доповненнями// Рішення. Сайт Житомирської обласної ради. - 2017 -; URL: <https://zt.gov.ua/index.php/2016-12-22-13-43-64>.
51. Сайт Верховної Ради України. <https://www.rada.gov.ua/>
52. Сайт газети «Урядовий кур'єр <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/na-uryadovuyachyachy-liniyu-lyudi-zvertayutsya-z-p>
53. Сайт Житомирської обласної ради. <https://zt.gov.ua/index.php/ofitsijni-dokumenti.html>

54. Сайт Законодавство.com. <https://законодавство.com/ministriv-kabineta-postanovi/postanova-vid-listopada-2017-877-pro-2017-51787.html>
55. Сайт Міністерства соціальної політики України. <https://www.msp.gov.ua/>
56. Сайт Служби у справах дітей Житомирської обласної державної адміністрації <http://dity-zhitomir.gov.ua/2019/04/22/685/>
57. Сайт «Сирітству – ні!»
<https://sirotstvy.net/ua/tips-professionals/lawyer/zhytlovi-prava-ditey-syrit-ditey-pozbavlenykh-bat%60kivs%60kogo-pikluvannya-ta-osib-z-yikh-chysla>
58. Сайт Урядового порталу України
<https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-pracyuye-nad-polipshennyam-socialnogo-zahistu-ditej-sirit-i-ditej-pozbavlenih-batkivskogo-pikluvannya-yaki-mayut-invalidnist-marina-lazebna>
59. Сайт <http://law.leschishin.org/nor054.php>
60. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]: 10 січня 2002 р. № 2947-III зі змінами та доповненнями // Кодекс / Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2002. -;
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
61. Харечко Д. Зарубіжний досвід у сфері державного управління забезпечення права громадян на житло. Ефективність державного управління. 2016. ВІП. 4 (49). Ч. 1
URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_49/fail/14.pdf
62. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс]: 16 січня 2003 р. № 435-IV зі змінами та доповненнями // Кодекс /. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2003.-; Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.
63. Чеберяк Ю. Реформування системи управління житловим фондом України / Ю. Чеберяк // Економіка, управління, право: сучасний стан та перспективи розвитку : зб.наук.ст. – Лісабон, Португалія : Пегас, 2015. – С. 208–212

64. Шульга Т. А. Інституціональне забезпечення діяльності служб у справах дітей в контексті децентралізації. *Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Житомир, 15 травня 2020 року. – Житомир: ЖНАЕУ, 2020. с. 87 – 93.
65. Шульга Т. А. Публічна політика щодо захисту прав дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. *Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Житомир, 15 травня 2020 року. – Житомир: ЖНАЕУ, 2020. с. 98 – 104.
66. Шульга Т. А. Формування публічної політики житлового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій*: матеріали V Міжнародного науково-практичного форуму, 25 жовтня 2019. – Житомир: ЖНАЕУ, 2019. с. 636 – 644.
67. Яка ситуація із соціальним житлом в Європі? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zemlyany.blox.ua/2008/08/Yaka-situatsiya-iz-sots>.
68. <http://www.minregion.gov.ua>.